

9. Помогаев В.В. История Зои Космодемьянской в ретроспективе патриотического воспитания // Вестник Тамбовского университета. Серия: Гуманитарные науки. Вып. 1(37), 2005. –С.40.

10. См.: Выборы до Верховної Ради України 2002. Інформаційно-аналітичне видання Центральної Виборчої Комісії. –Київ, 2002.

Л.Д.КРИВЕГА

ВЛАДА І ЛЮДИНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Як відомо, влада має такі сутнісні структурні аспекти як підпорядковуючу силу, цільову і вольову складові, соціальну відповідальність. В умовах глобалізації влада держави-нації послаблюється за рахунок посилення власних повноважень міжнародних організацій, регіональних блоків та угруповань, транснаціональних компаній та країн, що входять до «великої вісімки». Розгортання глобалізаційних процесів і лібералізація політичних режимів обумовлюють раціоналізацію відносин людини і влади, побудову цих відносин на підґрунті рівноправного соціального контракту, де кожна з сторін має певні зобов'язання. У початковому визначенні довіра – це виконання зобов'язань без застосування санкцій. В основі довіри лежить віра у взаємність, в дієвість взаємних зобов'язань. Фактом є зростання недовіри до власних структур щодо ефективного використання соціального капіталу і ресурсів суспільства саме на благо суспільства, а не на реалізацію бізнесових інтересів фінансово-промислових груп. Недовіра до держави відбивається в низькій явці електорату в останній час на вибори будь якого рівня в демократичних країнах. Поява й розвиток мережевої комунікації в Інтернеті дозволяють посилити різноманіття в спілкуванні сучасної людини з владою. Комунікативна технологія в Інтернеті, як відомо, поділяється на діалогову комунікацію – off-line і on-line (електронна пошта, ICQ) та полілогову комунікацію -off-line і on-line (конференції, форуми, ЧАТи).

Необхідно відзначити, що Інтернет надає унікальну можливість сумістити комунікацію й автокомунікацію: тексти, що посилаються іншому, стають доступні й адресату, й адресанту одночасно. Те, що зазвичай рознесено в часі, в Інтернеті реалізується “тут і тепер”. Поява автокомунікації (зокрема, пов'язана з вибуховим відродженням епістолярного жанру: щоденно через електронну пошту – E-mail – у світі відправляються десятки мільйонів повідомлень) принципово змінює умови спілкування для людини з владними структурами.

Не треба забувати і про зміни в світоглядних орієнтаціях сучасної людини, що відбиваються на її взаємовідносинах з владою. Так, безперечний вплив на світоглядні настанови особистості здійснюють глобалізаційні процеси, становлення інформаційного суспільства, лібералізація політичних режимів в світі. Це обумовлює появу все більшої кількості осередків вільнодумства і можливостей здійснити соціальним суб'єктам інноваційні проекти по перетворенню навколишнього недосконалого світу. Дух свободи та прагнення до результативної творчої праці все більш притаманний сучасній особистості. В цьому аспекті слушною є спроба з'ясувати сутнісні характеристики соціально-конструктивного світогляду (в тому числі і у взаємовідносинах людини з владою) на початку 21 століття.

Зазначимо, що світогляд – це система поглядів людини на світ та своє призначення в ньому. Світогляд відображає духовно-практичний спосіб освоєння і орієнтування особи в оточуючому світі. Характерними для сьогодення є такі тенденції у розвитку світоглядних орієнтацій особи як:

а) криза наукового обґрунтування і розповсюдження ненаукового, псевдонаукового обґрунтування життєвих орієнтацій, ренесанс релігійних світоглядних настанов особи;

б) поступове відчуження людини від владних ідеологій, опора дезорієнтованої швидкими, іноді, радикальними соціальними змінами людини на здоровий глузд і власний життєвий досвід;

Особливостями світогляду сучасної особистості все більше виступають поза межність, всеохоплюваність і всечутливість, вихід за рамки наявного буття, принципова відкритість, направленість на чергове вирішення вічних питань про першоначала, першопричини та сенс

буття людини і світу. Світогляд сучасної людини виступає як пошуко-проективна теорія творчого людського самоздійснення, він не імперативний і не обіцяє готового рецептурного знання або інструктивної настанови. Він з'ясовує лише загальний хід, тенденції розвитку і передбачає самостійний вибір, самообмеження і саморегуляцію особи. Сучасний світогляд тяжіє до відмови від конфронтації, агресивності, претензій на монопольне володіння істиною. Відбувається посилення ролі образних засобів у розумінні оточуючої дійсності та ірраціональності філософського осмислення сучасного світу. Сучасна людина намагається поряд з пізнанням першопричин і першоначал вибрати життєву стратегію, яка відповідала б її інтересам, духу часу і суті соціальних змін.

Нова соціальна реальність має свою логіку, свій культурологічний контекст, що тільки схоплюється дослідниками у контурах. Справа кожної людини у тому, щоб знайти істину, яка є її власною істиною, знайти ідею, заради якої можна жити, за яку можна віддати життя. Сенс життя, світоглядні орієнтації людини конституюються і артикулюються в життєвому світі, і спроби схопити їх з допомогою абстрактних моделей, що привносяться ззовні, приречені на невдачу. Формування світоглядної орієнтації людини - це проблема знаходження нею сенсу свого життя. На вибір особою світоглядних орієнтацій впливають такі фактори:

- великомасштабні соціальні структури, що відбиваються у змісті і формах виховання, механізмах соціалізації;
- сила соціальних норм, звичаїв, мікросоціальних (регіональних, локальних) установок;
- соціальні лідери, "кумири", приклад осіб, що досягли соціального успіху;
- пропаганда і агітація у засобах масової інформації;
- ступінь відкритості суспільства, доступ до альтернативних джерел інформації;
- індивідуальний досвід людини, його життєва стратегія, конкретна ситуація, що передують світоглядному вибору.

Формування світоглядних орієнтацій особи є безперервний процес через постійну зміну об'єктивних умов її життєдіяльності і освоєння людиною нових соціальних ролей.

Питання "Що є істина?" має для людини глибокий життєвизначальний сенс. На рівні повсякденності особа мусить вирішувати проблеми віддання переваги істинним життєвим орієнтаціям, істинним ідеологіям, цілям, цінностям. Істинне те, у чому людина знайшла себе, істина у самовираженні, самотворенні. Якщо виходити з істини - "як об'єктивності, що тотожна поняттю" (Гегель), то суспільні відносини, соціальні інститути, світоглядні установки істинні у тому випадку, коли вони виражають межу, вищу ступінь можливостей їх здійснення у відповідності з розвитком людини. Мірою істини виступає повнота цього розвитку, ступінь реалізації людиною власного потенціалу. У цивілізованому суспільстві світоглядна істина повинна орієнтуватися на забезпечення буттєвості кожної людини.

Як основні можна виділити такі характеристики світоглядних орієнтацій сучасної особи: плюралізм, відсутність універсального авторитету, знищення ієрархічних конструкцій, інтерпретативну полівалентність, перенасиченість значень і нестачу оціночних суджень. Світоглядні орієнтації особи в сучасному суспільстві рухливі, не мають чітко просліджуваної логіки.

Становлення ринкової економіки обумовлює необхідність розвитку у людини таких якостей як підприємництво і вміння реалізовувати свій підприємницький інтерес. Підприємницький інтерес проявляється в прагненні особистості до: соціального успіху та визнання суспільством; підвищення її соціального статусу; володіння технологією прибуткової справи; системою значущих соціальних зв'язків, що забезпечують підприємницьку діяльність ресурсами і сприятливими умовами, забезпечення родини і себе необхідними матеріальними та духовними благами; свободи вибору форм і сфер самоствердження та реалізації творчого потенціалу особистості; приналежності, співучасті, причетності до важливих соціальних процесів; володіння соціально визнаними формами реалізації підприємницького інтересу.

Розвиток підприємницької активності соціальних суб'єктів робить їх більш незалежними від влади і спонукає розвиток самостійних програм соціального облаштування і життєвих цінностей. В українських умовах це знайшло відображення в таких соціальних

явищах як трудова еміграція приблизно 5 млн українців за межі України, несплата українцями податків не в повній мірі та наявність «тіньової економіки». Відчуження людина від влади обумовлено протиріччям між інтересами держави і її власними.

Актуальними проблемами сьогодення, що пов'язані з глобалізацією, є такі як вестернізація суспільних ідеалів і цінностей, маніпулювання свідомістю за допомогою мас-медіа, бюрократичне координування розвитком суспільства суспільством. Найбільш досконале законодавство по боротьбі з корупцією в Італії і Венесуелі не зробило ці країни вільними від корупції. З цього випливає, що наряду з юридичними, примусовими все більш значущими засобами впливу влади на суспільство на сучасному етапі стають етично-символічні з широким використанням ЗМІ по створенню іміджу влади у громадян.

Глобалізація призводить до зміни в трудовій сфері життєдіяльності особи; зміни комунікативних процесів; появи нового типу мислення; проблеми вільного доступу до інформації. На сучасному етапі електронний уряд (*e-government*) є важливим елементом державного управління в багатьох розвинутих країнах світу. Поява феномену електронного уряду зменшує можливості для зіткнення громадянина з бюрократичними перешкодами у відстоюванні своїх інтересів. Так уже повелося, що державні органи не вважають обслуговування громадян своїм першочерговим завданням. Спілкування мільйонів громадян з тисячами чиновників (а рівень оплати праці останніх в Україні, наприклад, украй низький) неминуче приводить до масових негативних явищ. Створення електронного уряду дозволяє побудувати відносини громадян і державних органів таким чином, що будь-яка фізична або юридична особа може через Інтернет-портал звернутися із запитом у відповідну інстанцію й після ідентифікації одержати або передати необхідну інформацію у вигляді офіційного документа. Безпосередній контакт із реальним чиновником при цьому відсутній, отже, відсутні втрати часу й засобів; немає причин і для поганого настрою. E-government стане також ефективною зброєю в боротьбі з корупцією. У випадку успіху програми e-government зміниться сама природа влади. Адже створення e-government приведе не тільки до більше ефективного й менш витратному адмініструванню, але й до кардинальної зміни взаємин між людиною і урядом. Процес керування стане більше прозорим і відкритим для громадян. Найбільш розвинені системи електронного уряду є в таких країнах як США (<http://www.firstgov.gov>), Данія (<http://www.fsk.dk>), Норвегія (<http://livsitnr.no/LivsIT>).

Одним з важливих переваг e-government є можливість участі широких мас в обговоренні законопроектів. Кожний громадянин може висловити свою думку по обговорюваній проблемі й прилучитися до законотворчості. Зазначимо, що більшості українських громадян законотворчість абсолютно недоступно, у чому легко переконатися, відвідавши сайт www.rada.gov.ua (секцію законопроектів). Депутати і чиновники звикли самостійно розробляти й приймати нормативні акти, а громадянам залишається лише виконувати (або намагатися виконувати) їх згодом. При наявності "електронного уряду" свої інтереси зможуть відстоювати не тільки ті, що лобіюють інтереси певних груп, але й рядові громадяни. На шляху створення e-government в Україні стоять дві серйозні проблеми. Перша - це відсутність масового доступу в Інтернет. Друга проблема пов'язана з інформатизацією державних органів. Головною перешкодою на шляху розвитку онлайн-технологій є недостатнє фінансування, а також небажання кваліфікованих ІТ-фахівців іти на державну службу. Позитивну роль у створенні електронного уряду належить Указу Президента "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет", у першому розділі якого сказано: "Установити, що забезпечення широкого доступу до мережі громадян та юридичних осіб усіх форм власності в Україні, належне представлення в ній національних інформаційних ресурсів є одним з пріоритетних напрямів державної політики, задоволення конституційних прав громадян на інформацію, побудови відкритого демократичного суспільства, розвитку підприємництва". А це і є головні завдання побудови електронного уряду в Україні.

Розвиток наукоємких технологій та інтенсивна мережева інформатизація дають можливість людині розвивати незалежно от влади свій інтелектуальний, творчий, духовний потенціал, її індивідуальну автономність. В зв'язку з цим слушним є з'ясування критеріїв

соціально-конструктивних світоглядних орієнтацій сучасної особи, якими, на наш погляд, є такі:

- спрямованість життєдіяльності людини на самоактуалізацію (потенціалу, здібностей, таланту, покликання) в соціально конструктивних формах; знаходження своєї “ніші” у сучасному соціальному просторі;
- вільне, ясне, адекватне бачення світу, зростання усвідомлення себе і повноти своїх переживань, розширення особистого досвіду, відкритість інноваціям, толерантність до “чужого”, “іншого”;
- додержання загально визнаних норм соціального співжиття, повага до прав і свобод інших людей, їх прав на самобутність і розвиток;
- підвищення соціальної ефективності діяльності людини, перерозподіл нею відповідальності з соціальних інститутів на себе;
- посилення духовних вимірів діяльності людини, її духовного самобудування і вдосконалення, активізація пошуків істини і відповідей на вічні питання людського буття, привнесення до повсякденності доповнюючих, але разом з тим підіймаючих та “передуючих” їй смислів.

На характер взаємовідносин людини зі владою впливає процес становлення інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство – це науково-технічна та соціально-економічна реальність існування сучасного людства, яка носить глобальний характер, не залишаючи місця жодному суб’єкту людської цивілізації для індиферентності до цих процесів. Всі національні держави в умовах такої глобалізації з метою самозбереження не можуть відмовитись від цих процесів і повинні розумно залучитись до них.

В умовах інформаційного суспільства особливого значення набувають питання, що стосуються громадянських прав і свобод особи. Так, з розвитком високоефективних інформаційно-пошукових систем, здатних зберігати величезні масиви даних і швидко видавати потрібні відомості, стає реальною загроза тотального контролю держави або власників інформресурсів за особою і її приватним життям. Інформаційне суспільство на сьогодні має глобальний характер, але будується локально, враховуючи національно-культурні особливості і колорит різних народів. Треба зазначити, що інформатизація суспільства дозволяє владі більш ефективно використовувати соціальну активність громадян в плані їх контролюючої діяльності. Соціальний контроль виступає невід’ємною складовою сучасного соціального простору і містить у собі соціальні інститути, норми, що регулюють суспільні відносини та життєдіяльність соціальних суб’єктів. Соціальний контроль є синергією діяльності держави та інституцій громадянського суспільства, спрямовану на раціоналізацію соціального буття, збереження цілісності суспільства, організацію колективних дій, що ведуть до гармонізації взаємовідносин людей з владою, між собою і з оточуючим світом. Соціальний контроль, виступаючи механізмом підтримки соціальної рівноваги і здійснюючи процеси саморегуляції суспільства, удосконалюється разом із соціальними змінами, що відбуваються в суспільстві. Він покликаний регламентувати і консолідувати діяльність усіх соціальних суб’єктів суспільства, забезпечуючи його стійке, рівноважне, стабільне функціонування і соціальний розвиток. Реалізуючи свої функції, *соціальний контроль* виступає фактором вирішення суспільних протиріч, у тому числі протиріч між завданнями демократичного розвитку соціальної системи та формами реалізації соціальних відносин, що існують сьогодні в українському суспільстві.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, зазначимо наступне.

1. Глобалізація і становлення інформаційного суспільства розширюють можливості спілкування людини з владними структурами. Ці взаємовідносини набувають більш соціально результативного характеру в тому рахунку завдяки економії часу, запобіганню корупції та емоційному вигоранню як громадянина, так і службовця.

2. Українське суспільство має відставання у застосуванні новітніх інформаційних технологій в комунікаційних відносинах громадян зі владою, що обумовлює такі негативні явища як тіньова соціальність, правовий нігілізм та процес неправового соціального облаштування українцями свого життя.